

ських іконах у Христа пурпуровий хітон (нижній одяг) та блакитний чи зелений гіматій (верхній одяг). Натомість Богородиця вдягнена у блакитний (зелений) хітон та пурпуровий мафорій (верхній одяг). Так кольори промовляли до людини про божественну та людську природу Ісуса та Марії. Діонісієве вчення про духовність фотодосії зберегло своє значення, професіонали та народні маляри-іконописці в Україні працюють з кольором як з носієм символічних змістів, інтерпретують знакову природу кольору, створюючи власну колористичну лексику.

Могутнє єднання історичного та побутового, духовного та містичного, пафос героїчного протистояння та сміхова стихія життя, морально-етичного та прадавньо-міфологічного досвіду народу, його смаки та уподобання, раціоналізовані норми та світоглядні орієнтири, віра, надія та любов – все відбулося у рядках і строфах, що їх створив у великому своєму служінні майор Іван Котляревський. Чи зрозуміємо ми той духовний код? Чи прочитаємо послання? Чи збережемо?..

Список використаних джерел

1. Бондар Микола. Діалог з історичним часом: формування нової української літератури // Київська старовина. – 1998. – № 5. – С. 9.
2. Ставицький О. Ф. Коментар до "Енеїди" Котляревського та його історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrcenter.com>

com/LIBRARY/read.asp?id=43&page=61#text_top. 3. Там само. 4. Бондар Микола. Діалог з історичним часом: формування нової української літератури... – С. 12. 5. Єфремов С. Історія українського письменства. – К.: Femina, 1995. – С. 296. 6. Куліш П. Зазивний лист до української інтелігенції // Твори : в 2 т. Т. 1. – К., 1994. – С. 404. 7. Михед Павло. Українська літературна культура бароко і російська література XVII–XIX ст. (про дві хвили впливу) // Київська старовина. – 1998. – № 4. – С. 13. 8. Бондар Микола. Діалог з історичним часом: формування нової української літератури... – С. 45. 9. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. – 2-е изд. – М.: Худож. лит., 1990. – С. 530. 10. Михед Павло. Українська літературна культура бароко і російська література XVII–XIX ст. (про дві хвили впливу)... – С. 45. 11. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса... – С. 339. 12. Крымский С. Б., Павленко Ю. В. Инварианты цивилизационного процесса // Цивилизационные модели современности и их исторические корни. – Киев: Наук. думка, 2002. – С. 25–63. 13. Василенко Н. Корнієнко Василь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://museum.dp.ua/article0073.html>. 14. Петрова О. М. Фольклорні традиції в українській ілюстрації 70–80 років ХХ сторіччя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Magisterium/Kultur/2000_5/10_petrova_om.pdf – С. 66–67. 15. Там само. – С. 67. 16. Левицька В. І. Котляревський. Хто намалював Енея парубком моторним [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://artvertep.dp.ua/print?cont=7799>. 17. Там само. 18. Ставицький О. Ф. Коментар до "Енеїди" Котляревського та його історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrcenter.com/LIBRARY/read.asp?id=43&page=61#text_top. 19. Бычков В. В. Эстетическое значение цвета в восточнохристианском искусстве // Вопросы истории и теории эстетики. – М.: Издательство Московского университета, 1975. – С. 135. 20. Там само.

Надійшла до редколегії 11.02.13

Н. Ю. Кривда

К ИСТОРИИ ИЛЛЮСТРИРОВАНИЯ "ЭНЕИДЫ" ИВАНА КОТЛЯРЕВСКОГО

Статья посвящена истории иллюстрирования бурлескно-трагедийной поэмы И. Котляревского на протяжении XX века. "Энеида" становится поворотным пунктом в становлении украинской литературы, созвучность поэмы существенным особенностям двух эпох – украинского барокко и романтизма делает ее важным фактором культурной самоидентификации нации. Иллюстрации к поэме становятся вызовом для каждого художника и отражают особенности культуры каждой эпохи.

Ключевые слова: Энеида, иллюстрация, народное барокко, гротескный реализм, культурный миф.

N. Yu. Kryvda

THE HISTORY OF ILLUSTRATION OF "AENEID" BY IVAN KOTLYAREVSKIY

The article describes the history of illustration of I. Kotlyarevsky burlesque poem throughout the twentieth century. "Aeneid" became a turning point in the development of Ukrainian literature, the essential features of the poem connected and harmonized two eras – the Ukrainian baroque and romanticism, so the poem considered as an important factor in the cultural identity of the nation. Illustrations for the poem becoming a challenge for each artist, they have represent the main culture characteristics of different epochs.

Keywords: Aeneid, illustration, folk baroque, grotesque realism, cultural myth.

УДК 162.6:808.5

В. Ю. Крикун, канд. філос. наук, КНУТШ

ПРОЕКТ "ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІАЛЕКТИКИ" В ФІЛОСОФСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ ПЕТРА РАМУСА

Головна увага зосереджена на дослідженні концепції діалектики П. Рамуса як універсального науково-пізнавального методу. Поряд з цим проводиться аналіз його загально-філософських поглядів, а також запропонованих реформ в системі освіти і в сферах логіки та риторики.

Ключові слова: П. Рамус, діалектика, просвітництво, логіка, риторика.

Філософська спадщина Петра Рамуса (латинізоване від П'єр де ля Раме) заслуговує на увагу з багатьох причин. Передусім слід звернути увагу на його життєвий шлях і відразу стає зрозумілим, що ми маємо справу з видатною особистістю, людиною "з великої літери", яка власні філософські, просвітницькі ідеї прагнула безпосередньо реалізовувати на практиці і основною метою своєї життєдіяльності вбачала розвиток науки, освіти, зростання людської особистості зокрема і покращення суспільного життя в цілому. Своім життєвим шляхом Рамус нагадує одного з найвидатніших філософів людства – Сократа. Поряд з цим, необхідно відзначити, що філософська спадщина Рамуса знаходиться дещо в тіні деяких інших, більш популярних і відомих широкому загалу філософів доби Відродження, таких, як Ф. Петрарка, М. Кузанський, Л. Валла, Д. Бруно, Е. Роттердамський, М. Монтень, Н. Макіавеллі та інші. У філософському середовищі глибоким дослідженням філософських поглядів П. Рамуса займа-

лися не багато дослідників, особливо це стосується науковців пострадянського простору. Так, відсутні навіть переклади монографій Рамуса на відповідні мови, що призвело до певного забуття цієї безперечно цікавої особистості. Серед наявних дослідників можна виокремити таких: Т. М. Грановський, С. Л. Львов, Г. П. Матвієвська, О.-С.-Ж. Нкодія, С. Г. Секундант. Серед європейських та американських дослідників філософської спадщини Рамуса слід виокремити Р. Борроука (R. Borroux), М. Дассонвіля (M. Dassonville), М. Кантора (M. Cantor), П. Міллера (P. Miller), В. Онга (W. Ong), В. Ховела (W. Howell) та інших.

Головними цілями даного дослідження виступають теоретична реконструкція філософських поглядів Петра Рамуса стосовно діалектики, логіки, риторики і філософії в цілому, аналіз сутності його "просвітницької діалектики", а також філософська і історична "реабілітація" його філософської спадщини. Щоб історично філософії в цілому і логіки зокрема не мали більше підстав у своїх

працях залишати поза увагою здобутки цього видатного французького філософа-просвітника.

В результаті можна прийти до таких висновків, що Рамус критикував схоластизовану науку і для подальшого наукового розвитку вимагав проведення системних реформ як в науці, так і в освіті. Якісний результат подібної реформи повинна забезпечити концепція оновленої діалектики, яка розглядається як метод наукового пізнання. Оволодіння таким методом повинно розпочинатися ще в межах шкільної освіти. Логіка і діалектика Рамусом ототожнювалися і займалися проблемами розуму, а риторика, виступаючи невід'ємним елементом нової методології, займалася мовленнєвими питаннями. Філософські погляди П. Рамуса значно вплинули на подальший розвиток як філософії так і освіти.

Змістовну і лаконічну характеристику життєдіяльності та філософській спадщині Рамуса визначив Т. М. Грановський: "У науки есть также свои герои мученики. К числу таких принадлежит Петр Рамус (Pierre la Ramee), один из самых замечательных людей XVI века, столь богатого великими личностями" [1]. Рамусу довелося народитися в складний історичний період, початок XVI ст. – заключний етап в епосі панування релігійної свідомості, схоластичного світогляду на території Західної Європи з подальшим переходом до гуманістичного світогляду, наукового і технічного прогресу. З самого дитинства він зіткнувся з проблемою домінації усталених поглядів, так народившись в бідній родині він в молодості зазнавав кепкувань і принижень через своє походження. Сформувавшись як особистість і філософ, Рамус увійшов в історію як ворог сліпого наслідування авторитетів, устоям, ворог схоластичного світогляду і схоластичної філософії. Єдиним надійним методом отримання достовірного знання для Петра Рамуса виступала діалектика.

Вперше Рамус голосно заявив про себе під час іспиту на звання магістра вільних наук, на прилюдний захист він виніс дуже небезпечно на той час тезу – "Все що сказано Аристотелем – хіба". Захист Рамуса без сумніву можна порівняти з вибухом бомби, яка могла або підірвати (зняти апіорну безсумнівність) з ідеалізованого і переробленого схоластами вчення Аристотеля, або поранити самого автора. Якщо подивитися далі в історію, то у наведеному висловлюванні має місце слабка диз'юнкція, оскільки саме з Рамуса починається процес перегляду французьким суспільством суті і значення аристотелівського вчення, а також схоластичного світогляду в цілому, але поряд з цим, невідступна боротьба філософа з схоластизованим Аристотелем, невизнання ним авторитетів, просування просвітницьких ідей, а також нездатність ворогів перемогти його в ідейній площині, призвели до його трагічного вбивства в жадливий період Варфоломіївської ночі. [2].

Аналізуючи наведену тезу Рамуса про хибність вчення Аристотеля, слід звернути увагу на її зміст, який має декілька тлумачень відповідно до різних дослідницьких позицій. Так, Сергій Львов, коментуючи рамусівську тезу, зазначає: "Он понимал, что не всё, сказанное Аристотелем, ложно, но он знал, что пока не будет колеблено представление о незыблемости всего изреченного Аристотелем, наука не сдвинется ни на один шаг" [3]. Поряд з цим Г. П. Матвієвська наводить і підтримує точку зору, запропоновану американським дослідником Уолтором Онгом, який найбільш проблемне місце рамусівської тези, а саме слово "хибне" (*commen-titia*), тлумачить як "неясне", "заплутане" [4]. Крім прямої критики аристотелівських тез, Рамус під час захисту доводив те, що текст середньовічного "Органону" не відповідає справжнім текстам Аристотеля. Визначаючи ставлення П. Рамуса до філософського вчення Аристотеля, слід визнати те, що Рамус піддавав критиці як

погляди самого Стагирита, так і його схоластизованого варіанту. Проте, з часом, Рамус висловлював більш позитивне ставлення до вчення Аристотеля, обґрунтовуючи такі зміни переглядом своїх поглядів в результаті особистісного розвитку як філософа. Рамус не соромлячись визнавав помилковість своїх ідей усвідомивши більший рівень достовірності нового знання і закликав до подібного самокритичного підходу своїх послідовників і учнів. Авторитетами не слід сліпо керуватися, навіть авторитетом власного інтелекту.

Незважаючи на шалене бажання опонентів, їм не вдалося в публічному диспуті зруйнувати позицію Рамуса, який в якості зброї застосував новаторський прийом – не прийняв за аргумент посилання на Аристотеля. Тобто, вираз "А так сказав Аристотель (вчитель)" – не розглядався як достовірний аргумент. В решті решт Рамус отримав вистраждане звання. Цей прилюдний захист став відправною точкою в житті Рамуса і відкрив перед ним багато закритих досі дверей, але на додачу наділив великою кількістю впливових ворогів і опонентів. Популярність, якісна освіта і звання дозволило Рамусу розпочати викладацьку діяльність, проте він не забував і про власні наукові пошуки.

У Франції функціонувала класична середньовічна система освіти, згідно з якою все було суворо регламентовано – починаючи від структури та змісту лекції, закінчуючи формою одягу і мовними зворотами, яких мають дотримуватися викладачі. Лекція складалася з поетапного тлумачення змістовних елементів певного першоджерела, так логіка вивчалася по працям Аристотеля, медицина – Гіппократа і Галена. Зміст робіт не обґрунтовувався і не ставився під сумнів, а приймався учнями без зайвих роздумів, що являло собою просте зазубрення матеріалу [5]. Для остаточного закріплення знань, студенти проводили запальні диспути обговорюючи вивчений матеріал, але під час таких суперечок не проводилося розмірковувань над змістом, скоріше учні змагалися в тому, хто з них краще вміє сперечатися, за для цього застосовувалися будь-які прийоми і засоби. Все було спрямовано на досягнення перемоги починаючи від сили голосу і закінчуючи погрозами. Не дивно, що за свідченнями дослідників, подібні суперечки не рідко закінчувалися бійками.

Проїшовши кризу гирло подібної системи освіти, Рамус, усвідомивши необхідність докорінних змін, розробив власну освітню доктрину і все життя займався її втіленням на практиці зустрічаючи шалений спротив з боку більшості освітян. Зважаючи на високу ціну за навчання, Рамус звернувся до короля Франції з пропозицією зробити освіту для бідних безкоштовною, тобто за рахунок держави, або, що ще краще, за рахунок монастирів або інших релігійних установ, які в той час отримували неабиякий прибуток. Аналізуючи тогочасний освітній процес побудований на системі семи вільних мистецтв, в першу чергу Рамус спрямував свою увагу на дисципліни так званого тривіуму – логіка, риторика, граматика, розуміння і викладання яких, згідно з запропонованою реформою, було тісно взаємопов'язаним. Так всі три дисципліни викладалися через читання і, що найважливіше, тлумачення робіт видатних грецьких і латинських авторів. Більш того, с часом викладання риторики було пов'язане з викладанням філософії в цілому. Тобто, в текстах акцентувалася увага або на риторичних засобах, або на логічних конструкціях і русі думки від засновків до висновків, або на мовних засобах, що в сучасності можна порівняти з читанням текстів класичної літератури, або на зміст ідей, що висловлювалися авторами текстів. Особливо прихильно Рамус ставився до тих авторів, в текстах яких наявні були приклади, що апелювали до дійсних життєвих ситуацій, оскільки можливою складовою освіти була її практична

спрямованість і безпосередня користь для студентів, чим не могла похизуватися освітня система в якій навчався сам П. Рамус. Зважаючи на необхідність читання першоджерел, першим етапом навчання Рамус визначав вивчення граматики грецької та латинської мов, що забезпечувало б студентам можливість ознайомлення з ідеями видатних мислителів особисто, без додавання вражень критиків. Що в свою чергу формувало підґрунтя для наступного важливого елементу в освітній реформі Рамуса, а саме ідеї тренування студентів у формуванні власної точки зору стосовно тих ідей відомих авторів, які розглядалися в межах навчального процесу. Основна мета полягала в тому, щоб привчити молодь не сліпо вірити в істинність думок авторитетних людей, а в вихованні навички ретельного їх аналізу з подальшим формуванням власної позиції. Звичайно, що деякі "власні точки зору" будуть помилковими, але як раз тут на сцені має з'явитися вчитель, педагог який повинен своїми порадами, керуванням допомогти студенту в своєму пізнанні рухатися в належному напрямку. Тобто пізнання повинен здійснювати сам студент, але за допомогою досвідченого і освіченого вчителя. За таких умов відразу на думку приходять паралель з "майєвтикою" Сократа і діалектикою Л. Валли, які також були переконані в тому, що єдино вірним шляхом пізнання є ненав'язлива допомога людині в процесі пізнання, але не нав'язування точок зору навіть найбільш авторитетних людей. В цьому контексті можна пригадати думки іншого видатного філософа А. Шопенгауера, який в своїй роботі "Еристика або мистецтво сперечатися" порівнює авторитети, з "тупиками" в людському розумі.

Розроблений Рамусом проект нової системи шкільної освіти передбачав шість років навчання за чітко визначеним планом, так на першому році слід на прикладах вивчати основи граматики – відмінки іменників і відмінювання дієслів, писання та промовляння. На другому році розширюється словниковий запас через читання текстів. Третій рік має бути присвячений вивченню синтаксису. А четвертий, п'ятий і шостий – риторичі, логіці і математиці відповідно. Рамус був переконаний, що логіка не має займатися вивченням лише своїх власних правил, які виводяться одне з одного, узгоджуючи їх з поглядами авторитетів. Логіка повинна звертатися до аналізу природного руху живої людської думки, а приклади для цього шукати не тільки в творах видатних авторів, але й в самому житті [6]. Розглядаючи співвідношення логіки і діалектики, Рамус ототожнював їх завдяки спільному походженню від поняття "логос" та єдиній функції – бути інструментом в пізнанні істини, яке повинно відбуватися через дискусію, протиборство думок, ідей, але не за ради перемоги, а за ради пошуків істинного знання. Основні погляди стосовно логіки як науки і навчальної дисципліни, П. Рамус виклав в своїх роботах, які були неодноразово перевидані за його часів і користувалися великою популярністю.

Розробляючи концепцію нової діалектики, Рамус прагнув відійти від середньовічного її розуміння як мистецтва ведення суперечки. Як зазначає в своїй роботі дослідник історико-філософської проблематики М. Є. Покровський, нова діалектика П. Рамуса виступала мистецтвом мислити відповідно до природи речей. Наслідком такого тлумачення стала критика аристотелівської діалектики як раз за відхід від пізнання природи речей. Важливе значення Рамус надавав аналізу мови, оскільки кризь пізнання "вродженого людського духу", який розкривається в мові, можна прийти до знання про світ. Діалектика повинна, об'єднавши логіку і риторичу, сформувати основу для "мистецтва розмірковування", тобто стати методологією пізнання [7].

Характеризуючи концепцію діалектики Рамуса досить змістовно висловився в своїй роботі вітчизняний

дослідник С. Г. Секундант, який зазначає, що П. Рамус виходить з того, що людському розуму властива "природна діалектика" (*dialectica naturalis*), яку він визначає як "...*Ingenium, ratio, mens*, образ Бога, прародителя всех вещей, а потому свет благодати божей и подобие (*aemula*) вечных светов – специфическое свойство человека (*hominas propria*), так как она врожденна ему" [8]. Такий вид діалектики виступає природною передумовою всякого знання і без нього не може обійтися жодна наука. Поряд з цим, Рамус виділяє штучну діалектику (*dialectica artificialis*), яку розглядає як вчення про те, як слід будувати міркування. Штучний вид діалектики спирається на природну здатність і в мистецтвах проявляється у вигляді настанови, поради і припису діяти відповідно до природи, а тому навчає законам природи і вказує надійний шлях, використовуючи який можна уникати помилок в процесі міркування.

Цицеронівське коріння рамусівської концепції риторичи Г. С. Секундант вбачає зокрема, в тому, що мистецтво П. Рамус розуміє не як набуту здатність розуму, а як теорію методів, що базується на системі постулатів, яких слід дотримуватися для забезпечення достовірних результатів в науковому пізнанні. Але на відміну від послідовників Цицерона, він не розглядає риторичу як поліпшену діалектику, а вважає за необхідне проведення чіткого розмежування між ними. В результаті предметом діалектики визначається розум, а предметом риторичи – мова. Риторика досліджує тільки мовну форму і включає два розділи: вчення про стиль (елокуція) і проголошення, дикцію. Діалектика в свою чергу включає теоретичну частину, яка розпадається на два розділи: *inventio* (винайдення аргументів) і *dispositio* (розташування матеріалу і перевірка логічних зв'язків), а також практичну частину – *exercitatio* (прикладна логіка), завдання останньої полягає в тому, щоб діалектику застосувати до пізнання фактів [9].

Тобто, стає зрозумілим, що незважаючи на загальне зближення сфер діалектики і риторичи, їх спільну мету та тісну взаємодію, Рамус проводить чіткий розподіл між цими галузями. Так логіка повинна займатися питаннями змісту, а риторика оформленням цього змісту. Як свідчать студенти П. Рамуса, його лекціям були притаманні як чітка логічна структура, ясність і чіткість змістовної частини, так і привабливе мовленнєве викладення, що з урахуванням його новаторських ідей та освітніх методів, забезпечували безсумнівну увагу та прихильність з боку студентства і популярність в суспільстві в цілому.

Російський дослідник О.-С.-Ж. Нкоддіа, який провів дослідження діалектики Петра Рамуса в дисертаційній роботі, відтворюючи основний зміст "Діалектики" зазначає, що вступ до "Діалектики" містить мальничий біографічний нарис, короткий історичний аналіз розвитку логіки, а також звернення до кардинала Карла Лотаринґі, якому він присвячує цей твір і який є його рятівником від перипатетичних і Сорбонських переслідувань. Перша книга або "Про знаходження" розпочинається з визначення діалектики як мистецтва правильно дискутувати. Обґрунтовується тотожність діалектики і логіки, також Рамус, порівнюючи мистецтво правильно дискутувати із зором, підкреслює його природу як єдиного інструменту або знаряддя для отримання усього знання, а не як науку, що підносить деяке вже готове знання. Також Рамусом розглядається теорія аргументів. Висловлювання розглядається як деяке ціле, складене з частин або термінів, або "аргументів". Ці аргументи займають певні місця у висловлюванні відповідно до їх природи, і тим самим утворюють деякий структурний зв'язок. Перше завдання діалектики, або завдання "знаходження" полягає якраз в пошуку зв'язку, що сполучає два аргументи.

Аналізуючи вчення Рамуса про аргументи, Нкодія пропонує дихотомічну схему, де всякий аргумент є або штучний, або нештучний. Штучний аргумент може бути або первинним, або вторинним. Різновидів первинних, або простих, аргументів, – по кількості – чотири: причина і наслідок, предмет і ознака, протилежні, порівнянні. Чотири пари аргументів дають чотири види відношення між аргументами. Характер певного типу відношення або зв'язку залежить від його аргументів. До вторинних аргументів слід відносити ім'я, дистрибуцію і визначення. До нештучних відносяться аргументи, які самі по собі і по своїй силі не вважаються чистими. Їх п'ять: закон, свідчення, угода, допит і клятва. В межах другої книги, або "Про судження" Рамусом аналізуються висловлювання, силогізм і метод [10].

Характеризуючи викладену Рамусом в "Діалектиці" теорію доведення, М. Є. Покровський визначив чотири її основні принципи:

1) доведення повинно спиратися виключно на істинні, загальні, необхідні і стверджувальні судження; судження, які опосередковані місцем і часом, необхідно виключити з структури доведення;

2) всі судження, які використовуються в доведенні, повинні відноситися виключно до одного предмету, тобто бути однорідними;

3) самі судження повинні бути вираженими в універсальних (загальних) термінах, починаючи з найзагальніших і рухаючись до конкретних випадків;

4) використовувати судження слід визначального або обмежуючого характеру, останні набувають дихотомічної форми [11].

Основні принципи діалектичного методу Рамуса розповсюджувалися не тільки на етапи інвенції та диспозиції, про що йшла мова раніше, також, аналізуючи класичну структуру риторики, до сфери ефективного застосування діалектики він відносив і меморію, тобто мистецтво запам'ятовування матеріалу. До вирішення поставленого завдання Рамус підійшов відповідно до свого просвітницького світогляду, що обумовило критичне ставлення до запам'ятовування через звичайне зазубрення положень, текстів. Реформа в освіті передбачала спрощення освітнього процесу, а в нашому випадку необхідним було спрощення процесу запам'ятовування.

Для виконання поставленого завдання Рамус застосував свій діалектичний метод, в межах якого кожен окремий предмет, який становив предмет аналізу, вбудовувався в "діалектичний порядок". Такий порядок передбачав побудову певної схематичної форми, в якій за загальні поняття приймалися такі, що узагальнювали в собі решту. Наступний етап передбачав за допомогою дихотомічних класифікацій виведення індивідуальних властивостей. Таким шляхом досягалося лише достовірне знання, подібна методика увійшла в історію під назвою епітоми Рамуса і використовується в багатьох науках. Коріння мнемотехніки Рамуса знаходяться в порадах розроблених Квінтіліаном для ораторів і викладених в одинадцятій книзі своїх відомих "Риторичних настанов". Квінтіліан мистецтво діалектики ототожнював з мистецтвом запам'ятовування.

Важливим допоміжним елементом своєї мнемотехніки Рамус визначав перенесення необхідного матеріалу у вигляді відповідної схеми на аркуш, що відіграло функцію просторової візуалізації і значно сприяло сприйняттю і подальшому запам'ятовуванню матеріалу. В цьому наявна схожість з вченням Квінтіліана, який для досягнення максимально якісного запам'ятовування рекомендував уявляти сторінку з необхідним матеріалом, що призводить до активізації візуальної пам'яті.

Філософська спадщина Петра Рамуса для більшості залишається в статусі terra incognita, хоча його філософські погляди стали першою ластівкою і багато в чому визначили розвиток філософської думки у Франції (і не тільки) в епоху Відродження.

Список використаних джерел

1. Грановский Т. Н. Петр Рамус // Собрание сочинений. – Изд. 4-е. – М., 1900. – С. 550.
2. Львов С. Л. Жизнь и смерть Петра Рамуса (Исторический очерк) // Новый мир. – 1967. – № 9. – С. 229.
3. Там само. – С. 189.
4. Матвеевская Г. П. Рамус (1515–1572). – М.: Наука, 1981. – С. 36.
5. Львов С. Л. Жизнь и смерть Петра Рамуса... – С. 187.
6. Там само. – С. 192.
7. Покровский Н. Е. Ранняя американская философия. Пуританизм. – М., 1989. – С. 88.
8. Секундант С. Г. Основания диалектики // Энциклопедия эпистемологии и философии науки. – М., 2009. – С. 666.
9. Там само. – С. 665–666.
10. Нкодия О.-С.-Ж. Учение Пьера де ла Рамэ и его влияние на логику и научную методологию нового времени [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.dissforall.com/_catalog/t12f_science/178/9265347.html.
11. Покровский Н. Е. Ранняя американская философия... – С. 89.

Надійшла до редколегії 11.02.13

В. Ю. Крикун

ПРОЕКТ "ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДИАЛЕКТИКИ" В ФИЛОСОФСКОЙ КОНЦЕПЦИИ ПЕТРА РАМУСА

Основное внимание сосредоточено на исследовании концепции диалектики как универсального научно-познавательного метода П. Рамуса. Также проводится анализ его общефилософских взглядов, предложенных реформ в системе образования и в сферах логики и риторики.

Ключевые слова: П. Рамус, диалектика, просвещение, логика, риторика.

V. Yu. Krikun

THE "DIALECTICS OF ENLIGHTENING" PROJECT IN PHILOSOPHICAL CONCEPTION OF PETER RAMUS

The key attention is focused on research of conception of dialectics as the universal scientifically-cognitive method of P. Ramus. Also his philosophical views, offered reforms in the system of education and in the spheres of logic and rhetoric have been analyzed.

Keywords: P. Ramus, dialectics, enlightening, logic, rhetoric.

УДК 316.37:111.32(045)

I. I. Михайлова, асп., КНУТШ

ІДЕЇ АПОФАТИЧНОЇ ТЕОЛОГІЇ ТА БОЖЕСТВЕННОЇ ІЄРАРХІЇ ДІОНІСІЯ АРЕОПАГІТА В ФІЛОСОФІЇ РЕНЕСАНСНОГО НЕОПЛАТОНІЗМУ XV ст.

Стаття присвячена дослідженню рецепції ідей апофатичної теології та божественної ієрархії Діонісія Ареопагіта в неоплатонізмі Ніколая Кузанського, Марсіліо Фічіно та Джованні Піко делла Мірандоли.

Ключові слова: неоплатонізм, Ренесанс, апофатика, божественна ієрархія.

Флорентійський неоплатонізм відрізняється від інших типів неоплатонізму (наприклад, античного чи середньовічного), перш за все, тим, що його ідейним ядром став синтез елементів найрізноманітніших філо-

софських та культурних надбань. Це було зумовлено і тогочасною історичною ситуацією в Італії в XV ст., і специфікою світогляду самих флорентійських неоплатоніків Марсіліо Фічіно та Джованні Піко делла Міран-